

LEX CIVILIS KAO MJERODAVNO PRAVO ZA NAČINE IZBJEGAVANJA SUĐENJA (kann. 1713-1716)

Prof. dr. sc. MARKO PETRAK
Katedra za rimsko pravo
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Sažetak:

Cilj rada bio je utvrditi kakvu ulogu i značenje Zakonik kanonskog prava (*Codex Iuris Canonici*) pridaje normama civilnog (svjetovnog) prava u materiji načina izbjegavanja suđenja (*de modis evitandi iudicia*), reguliranoj u kann. 1713-1716 navedene kodifikacije.

Zakonik predviđa dva takva načina: nagodbu (*transactio*) ili arbitražu (*iudicium arbitrorum*). Polazeći u analizi od kan. 1714 Zakonika, u radu su u pogledu njegove središnje problematike postavljena dva temeljna pitanja. Prvo, na koji način i u kojem opsegu kan. 1714 predviđa kanonizaciju civilnih zakona u pogledu pravne materije načina izbjegavanja kanonskopравnih sporova? Drugo, koji konkretni hrvatski zakoni mogu biti primjenjeni u navedenom kontekstu?

Sukladno kan. 1714., u pogledu pravnih instituta nagodbe i arbitraže u prvom redu treba primjeniti pravni poredak koje izaberu same stranke. Ako one to nisu učinile, primjenit će se zakon koji donese biskupska konferencija. Ako pak nema takvog zakona, supsidijarno mjerodavno pravo jest civilni zakon koji vrijedi u mjestu sklapanja ugovora o nagodbi (*transactio*) te ugovora o arbitraži (*compromissum*).

Gledano u hrvatskom kontekstu - budući da Hrvatska biskupska konferencija nije donijela vlastita pravila o nagodbi i arbitraži - u slučajevima kada same stranke ne izvrše izbor mjerodavnog prava trebaju se primjeniti norme hrvatskog civilnog prava. Autor zaključuje da se u pogledu izvansudske nagodbe kao načina rješavanja kanonskopравnih sporova trebaju primjeniti odgovarajuće odredbe *Zakona o obveznim odnosima*, a u pogledu sudske nagodbe (*res iudicialiter transacta*) i odredbe *Zakona o parničnom postupku* koje reguliraju navedenu materiju. U pogledu arbitražnog rješavanja kanonskopравnih sporova, arbitri će provesti postupak i donijeti pravorijek primjenom *Zakona o arbitraži*.

Na temelju provedene analize, autor ističe da je odredbe kanonskog prava i odredbe nacionalnog civilnog prava u pogledu materije izbjegavanja suđenja moguće uskladiti na optimalan način u njihovoj konkretnoj primjeni. Zahvaljujući njihovoj međusobnoj komplementarnosti, autor smatra kako nije pretjerano reći da one i danas tvore sustavnu cjelinu: svojevrsno *utrumque ius* u području mirnog rješavanja sporova.

Ključne riječi: načini izbjegavanja sporova, nagodba, arbitraža, kanonsko pravo, civilno pravo

I. Uvodne napomene

Cilj sljedećih razmatranja utvrditi je kakvu ulogu i značenje Zakonik kanonskog prava (*Codex Iuris Canonici*) iz 1983. g. pridaje normama civilnog (svjetovnog) prava u materiji

načina izbjegavanja suđenja (*de modis evitandi iudicia*), reguliranoj u kann. 1713-1716 navedene kodifikacije.

Kann. 1713-1716 utemeljeni su na pravno-etičkom načelu izbjegavanja sporova i njihovom mirnom rješavanju. Navedeno načelo posebice je izraženo u kan. 1446, §§ 1-3 Zakonika koji općenito određuje što su temeljne dužnosti sudaca u kanonskom pravu. Štoviše, prema § 1 navedenog kanona, realizacija načela izbjegavanja sporova i njihovog mirnog rješavanja obveza je svih vjernika te pastoralna zadaća biskupa sa svrhom čuvanja pravednosti (*iustitia*) u Božjem narodu¹. Nadalje, kan. 1446, § 2 određuje da sudac na početku postupka, kao i u bilo kojem drugom pogodnom trenutku, treba na svaki način nastojati da stranke zajedničkim dogovaranjem na miran i pravičan način riješe svoj spor². Konačno, § 3 navedenog kanona – u slučaju da se predmet spora odnosi na privatno dobro stranaka (*bonum privatum partium*) - definira dva temeljna načina mirnog rješavanja sporova i izbjegavanja suđenja na koje je sudac dužan privoljeti stranke ako je to ikako moguće u konkretnom slučaju: nagodbu (*transactio*) ili arbitražu (*iudicium arbitrorum*)³.

Polazeći od kan. 1446, § 3, detaljnija normativna regulacija pravnih instituta nagodbe (*transactio*) i arbitraže (*iudicium arbitrorum*) kao načina izbjegavanja suđenja (*modus evitandi iudicia*), odnosno alternativnih načina rješavanja sporova mirnim putem, sadržana je

---

¹ Can. 1446, § 1: „Christifideles omnes, in primis autem Episcopi, sedulo annitantur ut, salva iustitia, lites in populo Dei, quantum fieri possit, vitentur et pacifice quam primum componantur“ („Svi vjernici, a u prvom redu biskupi, neka pomno nastoje da se, čuvanjem pravednosti u Božjem narodu, koliko je god moguće, izbjegavaju sporovi i da se što prije miroljubivo izglađe“).

² Can. 1446, § 2: „Iudex in limine litis, et etiam quolibet alio momento, quotiescumque spem aliquam boni exitus perspicit, partes hortari et adiuvare ne omittat, ut de aequa controversiae solutione quaerenda communi consilio curent, viasque ad hoc propositum idoneas ipsis indicet, gravibus quoque hominibus ad mediationem adhibitis“ („Neka sudac, na početku spora, a i u bilo kojem drugom času kad god nazire ikakvu nadu u dobar ishod, ne propusti potaknuti stranke i pomoći im da zajedničkim dogovaranjem traže pravično rješenje spora, i neka im u tu svrhu pokaže prikladne putove, posluživši se i posredovanjem uglednih ljudi“); navedeni paragraf u sadržajnom smislu djelomice slijedi CIC 1917, Can. 1925, § 2.

³ Can. 1446, § 3: „Quod si circa privatum partium bonum lis versetur, dispiciat iudex num transactione vel arbitrorum iudicio, ad normam cann. 1713-1716, controversia finem habere utiliter possit“ („Ako je posrijedi spor o privatnom dobru stranaka, neka sudac istraži da li se spor može uspješno riješiti nagodbom ili sudom izabраних sudaca, prema odredbi kan. 1713-1716“); navedeni paragraf slijedi u svom sadržaju CIC 1917, Can. 1925, § 1; općenito o kan. 1446 i njegovom teološkom utemeljenju v. Škalabrin, Postupci, Đakovo, 2000, 80 i sq.; o pojmu privatnog dobra (*bonum privatum*) u razlici spram javnog dobra (*bonum publicum*) u kanonskom pravu v. Škalabrin, op. cit., 65 i sl.

u kann. 1713-1716 Zakonika. Već pri prvom pogledu na navedene kanone dolazi do izražaja činjenica koja je temeljni predmet interesa ovog rada: u njima se čak tri puta spominje civilni (svjetovni) zakon (*lex civilis*) i njegova primjena kao relevantna normativna kategorija. Drugim riječima, Zakonik kanonskog prava preuzima u pogledu navedene pravne materije važeće civilne zakone u kanonskopravni poredak. Kako je opće poznato u kanonističkoj znanosti, riječ je o načinu normiranja koji se naziva „kanonizacija civilnih zakona“. Pretpostavke i granice kanonizacije civilnih zakona preciznije su definirani kan. 22 Zakonika koji određuje da „civilni (svjetovni) zakoni, na koje upućuje crkveno pravo, neka se u kanonskom pravu obdržavaju s jednakim učincima, ako nisu protivni božanskom pravu i ako kanonsko pravo ne određuje nešto drugo“⁴.

Činjenica da u pogledu normiranja određenih aspekta pravnih instituta nagodbe (*transactio*) i arbitraže (*iudicium arbitrorum*) Zakonik određuje kanonizaciju civilnih zakona neće nas iznenaditi ako imamo u vidu da su navedeni instituti nastali još u antičkom rimskom pravu te se potom stoljećima razvijali u okvirima europske civilističke pravne tradicije⁵. Stoga se u tradiciji kanonskog prava (*traditio canonica*) u pogledu materije načina izbjegavanja sporova uvriježila praksa kanonizacije civilnih propisa o nagodbi i arbitraži: navedena je praksa kodificirana u kann. 1926 i 1930 prethodnog Zakonika kanonskog prava iz 1917. g⁶ te

---

⁴ Can. 22: „Leges civiles ad quas ius Ecclesiae remittit, in iure canonico iisdem cum effectibus servantur, quatenus iuri divino non sint contrariae et nisi aliud iure canonico caveatur“; općenito o kanonizaciji civilnih zakona v. npr. Škalabrin, Ugovori i napose otuđenje (kann. 1290-1298), Bogoslovska smotra 76 (2006), 174 sqq., s uputama na daljnju inozemnu literaturu.

⁵ O rimskopravnim temeljima instituta nagodbe (*transactio*) v. npr. Kaser, Das römische Privatrecht, 1. Abschnitt: Das altrömische, das vorklassische und klassische Recht, München 1971, 642; Zimmermann, The Law of Obligations, Roman Foundations of Civilian Tradition, Oxford 1996, 536, s detaljnim uputama na daljnju literaturu; o rimskopravnim temeljima instituta arbitraže (*iudicium arbitrorum*) v. npr. Kaser/Hackl, Das römische Zivilprozessrecht, München, 1996, 639 i sl., s iscrpnim uputama na brojnu daljnju literaturu o navedenoj problematici.

⁶ CIC 1917, Can. 1926: „In transactione servantur normae statutae a legibus civilibus loci in quo transactio inicitur, nisi iuri divino vel ecclesiastico adversentur et salvo praescripto canonum qui sequuntur“ („Kod nagodbe se moraju obdržavati propisi koji su obvezatni prema civilnim zakonima onoga mjesta gdje se sklapa nagodba, ukoliko nisu u protivnosti s božanskim ili crkvenim pravom, te uz obdržavanje propisa kanona koji slijede“); CIC 1917, Can. 1930: „Praescripta can. 1926, 1927 etiam compromisso in arbitros applicentur“ („Propisi kan. 1926, 1927, imaju se primjenjivati i kod sporazuma o izabranim sucima“); o CIC 1917, Can. 1926, usp. i Škalabrin (n. 3.) 307.

naposljetku - na podređan način – i u kann. 1714 i 1716 važećeg Zakonika iz 1983. g, o čemu će detaljnije biti riječi dalje u tekstu.

Međutim, nakon iznesenih načelnih napomena o načinima izbjegavanja sporova i kanonizaciji civilnih propisa, treba se usredotočiti na dva konkretna pitanja kao središnju problematiku rada. Prvo, na koji način i u kojem opsegu važeći Zakonik u kann. 1714 i 1716 predviđa kanonizaciju civilnih zakona u pogledu pravne materije načina izbjegavanja sporova? Drugo, koji konkretni hrvatski zakoni mogu biti primjenjeni u navedenom kontekstu? U traženju odgovora na dva navedena pitanja u nastavku rada zasebno će se analizirati pravni institut nagodbe (*transactio*) te pravni institut arbitraže (*iudicium arbitrorum*).

II. Civilni izvori instituta nagodbe (*transactio*) u kanonskom pravu

Nadovezujući se na već spominjani kan. 1446, § 3, Zakonik u svom kan. 1713 navodi nagodbu ili poravnanje (*transactio seu reconciliatio*) kao prvi od načina izbjegavanja suđenja⁷. Sukladno kanonskopravnoj doktrini, nagodba je „u strogom smislu ugovor preko kojeg dvije ili više osoba, pristavši na uzajamna popuštanja, otklanjaju neki spor koji se pojavljuje među njima ili zaključuju neki spor koji je već započet“⁸. Postoje dvije osnovne vrste nagodbi: izvansudska nagodba (*transactio*) i sudska nagodba (*res iudicialiter transacta*)⁹.

Prije nego što se ukratko usredotočimo na pitanje pravne naravi navedene dvije vrste nagodbi, odgovorit ćemo na pitanje koji se pravni poredak ima primjeniti u slučaju njena sklapanja. Prema kan. 1714, u prvom redu treba primjeniti pravo koje izaberu same stranke.

⁷ Can. 1713: „Ad evitandas iudiciales contentiones transactio seu reconciliatio utiiter adhibetur, aut controversia iudicio unius vel plurium arbitrorum committi potest“ („Da se izbjegnu sudske parnice, korisno se primjenjuju nagodba ili poravnanje, ili se spor može povjeriti suđenju jednoga ili više izabranih sudaca“); usp. Škalabrin (n. 3.) 306.

⁸ Cit. Škalabrin (n. 3.) 306.

⁹ Cit. Škalabrin (n. 3.) 306; Klarić/Vedriš, Građansko pravo, Zagreb, 2006, 457 i sl.; Triva/Dika, Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, 2004, 570 i sl.

Ako one to nisu učinile, primjenit će se zakon koji donese biskupska konferencija. Ako pak nema takvog zakona, supsidijarno mjerodavno pravo jest civilni zakon koji vrijedi u mjestu sklapanja nagodbe¹⁰. Gledano u hrvatskom kontekstu, potrebno je istaknuti da Hrvatska biskupska konferencija za sada nije donijela takav zakon¹¹. Stoga, u slučaju kada same stranke nisu izvršile izbor pravnog poretka, trebaju se u pogledu instituta nagodbe primjeniti norme hrvatskog pravnog sustava.

Za razliku od važećeg kanonskog prava, Zakonik iz 1917. (kan. 1926) odredio je da se u navedenom slučaju trebaju primjeniti isključivo civilni propisi koji vrijede u mjestu sklapanja nagodbe, ako nisu *contra ius divinum vel ecclesiasticum*¹².

Odredbu istovjetna značenja sadrži i Zakonik kanona Istočnih crkava (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*) iz 1990 g. – koji se primjenjuje i u Hrvatskoj u pogledu grkokatoličke Križevačke eparhije – određujući u svom kan. 1164 sljedeće: „Neka se u nagodbi obdržava civilno pravo mjesta gdje se sklapa nagodba“¹³. Stoga se može zaključiti da taj Zakonik u pravnoj materiji nagodbe predviđa izravnu primjenu pravnog sustava Republike Hrvatske ako je ugovor sklopljen na njezinu teritoriju.

Međutim, postavlja se pitanje koji se konkretni hrvatski zakoni trebaju primjeniti na temelju kanonskopравnih normi u pogledu nagodbe kao načina izbjegavanja suđenja? Odgovor na navedeno pitanje ovisi o tome sklapaju li stranke izvansudsku nagodbu (*transactio*) ili sudsku nagodbu (*res iudicialiter transacta*).

---

¹⁰ Can. 1714: „De transactione, de compromisso, deque iudicio arbitrari serventur normae a partibus selectae vel, si partes nullas selegerint, lex ab Episcoporum conferentia lata, si qua sit, vel lex civiis vigens in loco ubi conventio inicitur“ („Neka se pri nagodbi, ugovoru o arbitraži i arbitražnom suđenju obdržavaju odredbe koje izaberu stranke ili, ako stranke ne izaberu nikakve odredbe, zakon koji donese biskupska konferencija, ako ga ima, ili civilni zakon koji vrijedi u mjestu gdje se ugovor sklapa“); usp. i Škalabrin (n. 3.) 306.

¹¹ V. Škalabrin (n. 3.) 307, n. 433.

¹² V. supra n. 6.

¹³ CCEO 1990, Can. 1164: „In transactione serventur ius civile loci, ubi transactio inicitur“; posebice je interesantno napomenuti da se u službenom izdanju navedenog Zakonika kao izvor citiranog kanona izravno navodi jedan fragment znamenitog klasičnog rimskog pravnika Ulpijana, ugrađen u Justinijanova *Digesta* 38, 17, 1, 12; v. Ceccarelli Morolli, „Fragmenta Iuris Romani-Byzantini“ nel *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*: note per un primo studio, Iura Orientalia, 1 (2005), 81.

U slučaju da stranke u Republici Hrvatskoj sklapaju izvansudsku nagodbu treba se primjeniti *Zakon o obveznim odnosima* (dalje u tekstu: ZOO) kao *lex loci contractus*¹⁴, preciznije rečeno, njegovi čl. 150-159. koji reguliraju navedeni institut¹⁵. Pojam izvansudske nagodbe (*transactio*) ZOO definira u svom čl. 150. st. 1.: „Ugovorom o nagodbi osobe između kojih postoji spor ili neizvjesnost o nekom pravnom odnosu, uzajamnim popuštanjima, prekidaju spor, odnosno otklanjaju neizvjesnost i određuju svoja uzajamna prava i obveze“. Sklapajući nagodbu, stranke nastoje izbjeći suđenja u pogledu određenog spornog prava (*ius litigiosum*) o kojem među strankama nema suglasnosti o njegovoj opstojnosti te u pogledu određenog dvojbenog prava (*ius dubium*) o kojem među strankama nema suglasnosti o strukturi i obujmu njegova sadržaja i/ili je neizvjesno njegovo ostvarenje¹⁶.

Međutim, važno je napomenuti da stranke ne mogu sklopiti nagodbu u pogledu svih vrsta pravnih odnosa o kojima među strankama može postojati određeni spor. Kako smo već napomenuli, sukladno kan. 1446, § 3, nagodba se može sklopiti jedino ako se predmet spora odnosi na privatno dobro stranaka (*bonum privatum partium*)¹⁷. Drugim riječima, kako određuje kan. 1715, § 1, nagodba nije valjana ako se predmet spora odnosi na javno dobro (*bonum publicum*). Povrh toga, bez obzira na činjenicu radi li se o sporu iz sfere privatnog dobra, također nije valjana ni nagodba u pogledu prava i/ili obveza kojima stranke ne mogu slobodno raspolagati¹⁸. Istoznačnu odredbu sadrži i Zakonik kanona Istočnih crkava u svom

---

¹⁴ Narodne novine, br. 35/05, 41/08; općenito o ZOO-u iz 2005. g. i njegovim temeljnim obilježjima v. Klarić, *Zakon o obveznim odnosima*, Zagreb 2005, VII i sl.; Nikšić, *Reforma hrvatskog obveznog prava s posebnim osvrtom na odgovornost za štetu*, Drugi skopsko-zagrebački pravni kolokvij. Zbornik radova, Skopje, 2009, 92 i sl.

¹⁵ Općenito o uređenju izvansudske nagodbe po odredbama ZOO-a, v. Klarić/Vedriš (n. 9) 457 i sl.

¹⁶ V. Klarić/Vedriš (n. 9) 457.

¹⁷ V. supra pod 1., posebice n. 3.

¹⁸ Can. 1715, § 1: „Nequit transactio aut compromissum valide fieri circa ea quae ad bonum publicum pertinent, aliaque de quibus libere disponere partes non possunt“ („Nagodba ili sporazum o izabranom sucu u onome što se tiče javnoga dobra i u drugom, čime stranke ne mogu slobodno raspolagati, ne mogu biti valjani“). Predmeti koji se u kanonskom pravu odnose na javno dobro (*bonum publicum*) su, primjerice, ženidbene parnice o ništetnosti, parnice razrješenja i rastave te kazneni predmeti. Prava i obveze iz sfere privatnog dobra (*bonum privatum*)

kan. 1165, § 1¹⁹. Stoga se primjena civilnopravnih propisa o izvansudskoj nagodbi u kanonskopravnom području – u našem slučaju pravila čl. 150-159 ZOO-a – mora u svakom slučaju ravnati prema navedenim kanonskim odredbama o dopuštenosti predmeta i sadržaja nagodbe²⁰.

Druga vrsta nagodbe koje stranke mogu sklopiti kako bi izbjegle suđenje i na miran način riješile svoj spor jest sudska nagodba (*res iudicialiter transacta*). Prema određenju pravne doktrine, sudska nagodba je „ugovor kojim stranke uređuju svoje građanskopravne odnose kojima mogu slobodno raspolagati, zaključen u pisanoj formi pred nadležnim sudom, koji ima svojstva pravomoćne presude i, ako se njime ugovara obveza za neku činidbu, onda i svojstvo ovršne isprave“²¹. Na temelju navedene definicije može se zaključiti da je pravna narav sudske nagodbe dvostruka: građanskopravna i procesnopravna. S jedne strane, riječ je o formalnom građanskopravnom ugovoru koji se mora zaključiti u pisanom obliku pred nadležnim sudom. S druge strane, riječ je o procesnoj parničnoj radnji stranaka izjednačenoj s pravomoćnom presudom (*res iudicata*)²². Praktična posljedica citiranog određenja pravne naravi sudske nagodbe jest „da se njezina dopuštenost i valjanost prosuđuju s obzirom na

---

kojima stranke ne mogu temeljem nagodbe slobodno raspolagati su, primjerice, izbor vlastitog životnog staleža; v. Škalabrin (n. 3.) 307.

¹⁹ CCEO 1990, Can. 1165, § 1: „*Transactio valide fieri non potest in causis circa eas res vel ea iura, quae ad bonum publicum spectant, aliaque, de quibus partes libere disponere non possunt*“ („Nagodba u parnicama s obzirom na stvari ili prava koje se tiču javnog dobra, i s obzirom na drugo čime stranke ne mogu raspolagati, ne može biti valjana“); u službenom izdanju Zakonika se kao najstariji izvor citiranog kanona izravno navodi jedan fragment klasičnog rimskog pravnika Gaja, ugrađen u Justinijanova *Digesta* 47, 2, 55, 5; v. Ceccarelli Morolli (n. 13) 81.

²⁰ U ovom kontekstu je interesantno napomenuti da i hrvatski ZOO postavlja gotovo identične granice u pogledu dopuštenosti sadržaja izvansudske nagodbe. Naime, prema čl. 153. st. 1. ZOO-a, sadržaj nagodbe može biti svako pravo kojim se može raspolagati. Drugim riječima, izvansudska nagodba nije valjana ako je njen sadržaj suprotan Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima i moralu društva, tj. općem načelu iz čl. 2. ZOO-a o slobodi uređivanja obveznih odnosa; usp. Klarić/Vedriš (n. 9) 458. Kako vidimo, odredbe kanonskog prava i odredbe hrvatskog civilnog prava su u pogledu određenja dopuštenog sadržaja nagodbe u velikoj mjeri podudarne.

²¹ Cit. Triva/Dika (n. 9) 570.

²² O pravnoj naravi sudske nagodbe i različitim teorijama u vezi s tom problematikom v. detaljnije Triva/Dika (n. 9) 573 i sl.

pravila koja važe za oba pravna područja²³, tj. s obzirom kako na građanskopravna pravila, tako i na procesnopravna pravila.

Polazeći od maloprije analiziranih normi kan. 1714 Zakonika kanonskog prava, odnosno kan. 1164 Zakonika kanona Istočnih crkava, treba utvrditi koji bi konkretni hrvatski građanskopravni i procesnopravni zakoni bili mjerodavni kao *leges civiles* u pogledu zaključenja sudske nagodbe u kanonskopravnom području. S jedne strane, obzirom na građanskopravni aspekt sudske nagodbe, iznova su mjerodavni čl. 150-159 ZOO-a. S druge strane, obzirom na procesnopravni aspekt sudske nagodbe, primjenit će se glava dvadeset druga (čl. 321-324.) *Zakona o parničnom postupku* (dalje u tekstu: ZPP)²⁴. Stoga će crkveni sudac nadležan za predmet u slučaju zaključenja sudske nagodbe na teritoriju Republike Hrvatske – pod pretpostavkama određenim navedenim kanonima – primjeniti kao mjerodavne propise hrvatski ZOO i ZPP²⁵. Samo je po sebi razumljivo da analizirane kanonske odredbe o dopuštenosti predmeta i sadržaja nagodbe (CIC 1983, kan. 1715, § 1; CCEO 1990, Can. 1165, § 1) na jednaki način vrijede i za sudsku nagodbu²⁶.

III. Civilni izvori instituta arbitraže (*iudicium arbitrorum*) u kanonskom pravu

Polazeći od već analiziranog kan. 1446, § 3, Zakonik iz 1983. g. u svom kan. 1713 navodi arbitražu (*iudicium arbitrorum*) kao drugi mogući *modus evitandi iudicia*²⁷. Sukladno kanonskopravnoj doktrini, arbitraža ili izbrano suđenje je način izbjegavanja suđenja

²³ Cit. Triva/Dika (n. 9) 573.

²⁴ Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07 – Odluka USRH, 84/08, 96/08 – Odluka USRH i 123/08 – ispr.

²⁵ Interesantno je istaknuti da čl. 321. st. 3. ZPP-a određuje – na gotovo istovjetan način kao već spomenuti kan. 1446, § 2 – da će sud u tijeku postupka upozoriti stranke na mogućnost nagodbe i pomoći im da zakluče nagodbu.

²⁶ U ovom kontekstu treba napomenuti da i ZPP postavlja gotovo identične granice u pogledu dopuštenosti predmeta i sadržaja sudske nagodbe kao spomenuti kanoni. Naime, prema čl. 321. st. 4. ZPP-a, pred sudom se ne može zaključiti nagodba u pogledu zahtjeva kojima stranke ne mogu raspolagati (npr. zahtjev za razvod braka). Drukčije rečeno, prema čl. 3. st. 3. ZPP-a, sud neće uvažiti raspolaganja stranaka – pa tako ni sudsku nagodbu – koja su u suprotnosti s prisilnim propisima i propisima javnog morala; usp. Triva/Dika (n. 9) 574 i sl.

²⁷ Latinski tekst kan. 1713 s prijevodom citiran je supra n. 7.

utemeljen na ugovoru (*compromissum*) kojim „dvije ili više osoba odlučuju podnijeti svoj spor na rješavanje privatnim sucima koji se nazivaju *arbitri*“²⁸. Preciznije rečeno, sukladno civilnoj procesnopravnoj doktrini, arbitraža je „način rješavanja sporova pred trećim, nezavisnim i nepristranim tijelom čija se nadležnost izvodi iz volje stranaka i koje je ovlašteno donijeti za stranke obvezujuću odluku“²⁹. Na temelju navedenih definicija, sasvim je razvidna razlika između pravne naravi nagodbe i pravne naravi arbitraže kao načina izbjegavanja suđenja. Dok se kod nagodbe spor rješava izravno između stranaka u sporu njihovim sporazumom, kod arbitraže se spor rješava odlukom izbranih sudaca kao trećih osoba izvan spora³⁰.

Nakon što smo ukratko razmotrili pravnu narav arbitraže, potrebno je i u pogledu ovog instituta odgovoriti na središnje pitanje rada: koje je pravo mjerodavno u slučaju da stranke sklope ugovor o arbitraži (*compromissum*) kao načinu rješavanja kanonskopравnih sporova?

Polazeći od već analiziranog kan. 1714, treba zaključiti da i u pogledu arbitraže vrijede ista pravila kao za institut nagodbe. Stoga u prvom redu treba primjeniti pravni poredak koje izaberu same stranke. Ako one to nisu učinile, primjenit će se zakon koji donese biskupska konferencija. Ako pak nema takvog zakona, supsidijarno mjerodavno pravo jest civilni zakon koji vrijedi u mjestu sklapanja ugovora o arbitraži³¹. Gledano u hrvatskom kontekstu - budući da Hrvatska biskupska konferencija nije donijela vlastita arbitražna pravila³² - u slučajevima kada same stranke ne izvrše izbor mjerodavnog prava trebaju se primjeniti norme hrvatskog

---

²⁸ Cit. Škalabrin (n. 3.) 306.

²⁹ Cit. Triva/Uzelac, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007, 12.

³⁰ V. Škalabrin (n. 3.) 306.

³¹ Latinski tekst kan. 1714 s prijevodom citiran je supra n. 10. Za razliku od važećeg kanonskog prava, Zakonik iz 1917. (kan. 1930) je određivao da se u navedenom slučaju trebaju primjeniti isključivo civilni propisi koji vrijede u mjestu sklapanja ugovora o arbitraži (*compromissum*), ako nisu *contra ius divinum vel ecclesiasticum*; latinski tekst tog kanona s prijevodom citiran je supra n. 6.

³² V. Škalabrin (n. 3.) 307, n. 433.

arbitražnog prava. Konkretnije rečeno, u tim će se slučajevima za arbitražno rješavanje kanonskoprnih sporova primjeniti hrvatski *Zakon o arbitraži* (dalje u tekstu: ZA)³³.

Međutim, valja napomenuti da navedena pravila o mjerodavnom pravu za arbitražno rješavanje kanonskoprnih sporova nisu identična za grkokatolike u Hrvatskoj. Naime, Zakonik kanona Istočnih crkava određuje u svom kan. 1176, § 2 da „arbitri slobodno izabiru način postupanja osim ako su stranke odredile nešto drugo“³⁴. Radi usklađenosti postupanja u arbitražnom rješavanju kanonskoprnih sporova u svim hrvatskim biskupijama, možda ne bi bilo naodmet sugerirati arbitrima koji će postupati na temelju citiranog kanona da i u grkokatoličkom kontekstu kao „način postupanja“ izaberu hrvatski *Zakon o arbitraži*.

Nadalje, potrebno je napomenuti da analizirane kanonske odredbe o dopuštenosti predmeta i sadržaja nagodbe³⁵, na jednaki način vrijede i za arbitražu (CIC 1983, kan. 1715, § 1; CCEO 1990, Can. 1169): nisu arbitrabilni sporovi koje je zabranjeno rješavati nagodbom, tj. sporovi koji se odnose na javno dobro te sporovi koji se odnose na prava i/ili obveze kojima stranke ne mogu raspolagati³⁶.

Zakonik kanonskog prava iz 1983. g. sadrži u svom kan. 1716. još dvije posebne odredbe o primjeni civilnog zakona kao mjerodavnog prava u pravnoj materiji arbitraže. Prema prvoj odredbi (kan. 1716, § 1), ako civilni zakon ne priznaje snagu arbitražnog pravorijeka osim ako ga potvrdi sudac, da bi arbitražni pravorijek u crkvenom sporu imao

³³ Narodne novine, br. 88/01; općenito općenito o ZA iz 2001. g. i njegovim temeljnim obilježjima v. Triva/Uzelac (n. 29) XXXI i sl.

³⁴ CCEO 1990, Can. 1176, § 2: „Nisi partes aliud statuerunt, arbitri rationem procedendi libere seligunt...“. Inače, treba spomenuti da je *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* iz 1990 g. na mnogo detaljniji način od Zakonika kanonskog prava iz 1983 g. regulirao arbitražni postupak, uređujući ga iscrpno u svojim kann. 1168-1184. Nije teško zaključiti da je ta relativno opsežna regulacija arbitražne materije u CCEO posljedica činjenice da navedeni Zakonik ne upućuje na primarnu ili supsidijarnu primjenu civilnih zakona o arbitraži kao mjerodavnog prava.

³⁵ CIC 1983, kan. 1715, § 1; CCEO 1990, Can. 1165, § 1; latinski tekst navedenih kanona s prijevodom citiran je supra n. 18. i 19.

³⁶ Usp. CCEO 1990, Can. 1169: „Non possunt valide in arbitros compromitti controversiae, de quibus transactio fieri vetatur“. U ovom kontekstu treba napomenuti da i ZA postavlja slične objektivne granice arbitrabilnosti kao spomenuti kanoni. Naime, prema čl. 3. st. 1. ZA arbitrabilni su sporovi o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati. Prema shvaćanju doktrine, radi se o istom krugu sporova o kojima se može zaključiti nagodba; o navedenoj odredbi ZA vidi iscrpno usp. Triva/Uzelac (n. 29) 21 i sl.

snagu na kanonskom području, treba da ga potvrdi crkveni sudac mjesta u kojemu je donesen³⁷. Kako hrvatski procesni zakoni ne predviđaju sudsku potvrdu pravorijeka, navedena odredba nije relevantna u hrvatskom kontekstu³⁸. Prema drugoj odredbi (kan. 1716, § 2), ako civilni zakon dopušta pobijanje arbitražnog pravorijeka pred civilnim sucem, na kanonskom se području isto pobijanje može iznijeti pred crkvenim sucem koji je u prvom stupnju mjerodavan da presudi spor³⁹. Hrvatsko arbitražno pravo poznaje tužbu za poništaj kao jedino moguće pravno sredstvo za pobijanje arbitražnog pravorijeka. Tužba za poništaj pravorijeka regulirana je čl. 36. ZA u kojem su iscrpno određeni razlozi za navedeni poništaj. Navedeni razlozi se dijele na razloge relativne ništavosti o kojima sud vodi računa samo na zahtjev ovlaštene stranke koja je dužna dokazati njihovo postojanje (*nullité d'intérêt privé*) te na razloge apsolutne ništavosti zbog kojih je sud dužan poništiti pravorijek i kad se stranka koja ga pobija nije pozvala na taj razlog (*nullité d'intérêt public*)⁴⁰. U svakom slučaju, crkveni sudac koji je po kan. 1716, § 2 nadležan za odlučivanje o tužbi za poništaj arbitražnog pravorijeka morat će se posebno uputiti u navedenu kompleksnu materiju hrvatskog arbitražnog prava te je adekvatno primjeniti u kanonskom području.

IV. Zaključne napomene

³⁷ Can. 1716, § 1: „Si lex civilis arbitrali sententiae vim non agnoscat, nisi a iudice confirmetur, sententia arbitralis de controversia ecclesiastica, ut vim habeat in foro canonico, confirmatione indiget iudicis ecclesiastici loci, in quo lata est“; usp. Škalabrin (n. 3.) 308.

³⁸ U navedenom kontekstu treba spomenuti da ZA u čl. 46. predviđa mogućnost da stranke svojim sporazumom zatraže ovjeru arbitražnog pravorijeka kod suda. Međutim, navedena je ovjera stvar slobodnog izbora stranaka, a ne zakonska obveza koja utječe na valjanost pravorijeka; v. detaljnije Triva/Uzelac (n. 29) 374 i sl.

³⁹ Can. 1716, § 2: „Si autem lex civilis admittat sententiae arbitralis coram civili iudice impugnationem, in foro canonico eadem impugnatione proponi potest coram iudice ecclesiastico, qui in primo gradu competens est ad controversiam iudicandam“; usp. Škalabrin (n. 3.) 308.

⁴⁰ Razlozi relativne ništavosti arbitražnog pravorijeka – određeni čl. 36. st. 2. ZA – mogu se svrstati u šest različitih skupina: povrede pravila o ugovoru o arbitraži; povrede pravila o sposobnosti stranaka i zastupanju; povrede pravila o ravnopravnosti i saslušanju stranaka; povrede pravila o nadležnosti arbitražnog suda; povrede pravila o sastavu arbitražnog suda i o arbitražnom postupku; povrede pravila o obrazloženju i potpisivanju pravorijeka. Razlozi apsolutne ništavosti arbitražnog pravorijeka – također određeni navedenom odredbom ZA – mogu se svrstati u dvije skupine: povreda pravila o arbitralnosti te povreda pravila o javnom poretku; o navedenoj problematici v. iscrpno Triva/Uzelac (n. 29) 284 i sl.

Cilj rada bio je utvrditi kakvu ulogu i značenje Zakonik kanonskog prava pridaje normama civilnog (svjetovnog) prava u materiji načina izbjegavanja suđenja (*de modis evitandi iudicia*), reguliranoj u kann. 1713-1716 navedene kodifikacije.

Zakonik predviđa dva takva načina: nagodbu (*transactio*) ili arbitražu (*iudicium arbitrorum*). Polazeći u analizi od kan. 1714 Zakonika, u radu su u pogledu njegove središnje problematike postavljena dva temeljna pitanja. Prvo, na koji način i u kojem opsegu kan. 1714 predviđa kanonizaciju civilnih zakona u pogledu pravne materije načina izbjegavanja kanonskopравnih sporova? Drugo, koji konkretni hrvatski zakoni mogu biti primjenjeni u navedenom kontekstu?

Sukladno kan. 1714., u pogledu pravnih instituta nagodbe i arbitraže u prvom redu treba primjeniti pravni poredak koje izaberu same stranke. Ako one to nisu učinile, primjenit će se zakon koji donese biskupska konferencija. Ako pak nema takvog zakona, supsidijarno mjerodavno pravo jest civilni zakon koji vrijedi u mjestu sklapanja ugovora o nagodbi (*transactio*) te ugovora o arbitraži (*compromissum*).

Gledano u hrvatskom kontekstu - budući da Hrvatska biskupska konferencija nije donijela vlastita pravila o nagodbi i arbitraži - u slučajevima kada same stranke ne izvrše izbor mjerodavnog prava trebaju se primjeniti norme hrvatskog civilnog prava. Na temelju relevantnih činjenica, utvrdili smo da se u pogledu izvansudske nagodbe kao načina rješavanja kanonskopравnih sporova trebaju primjeniti odgovarajuće odredbe *Zakona o obveznim odnosima*, a u pogledu sudske nagodbe (*res iudicialiter transacta*) i odredbe *Zakona o parničnom postupku* koje reguliraju navedenu materiju. U pogledu arbitražnog rješavanja kanonskopравnih sporova, arbitri će provesti postupak i donijeti pravorijek primjenom hrvatskog *Zakona o arbitraži*.

Na temelju provedene analize, zaključno valja istaknuti da je odredbe kanonskog prava i odredbe nacionalnog civilnog prava u pogledu materije izbjegavanja suđenja moguće

uskladiti na optimalan način u njihovoj konkretnoj primjeni. Zahvaljujući njihovoj međusobnoj komplementarnosti, neće biti pretjerano reći da one i danas tvore sustavnu cjelinu: svojevrsno *utrumque ius* u području mirnog rješavanja sporova.